

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету історії та
міжнародних відносин

Ольга МАКЛЮК

« 30 » 2024

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ДИТИНСТВА

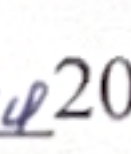
підготовки бакалавра
денної та заочної форм здобуття освіти

освітньо-професійна програма

циклу вільного вибору бакалаврів у межах університету

ВИКЛАДАЧ: Савченко Ірина Володимирівна, кандидат історичних наук, доцентка
доцентка кафедри давньої і нової історії України та методики навчання історії.

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри давньої і нової історії
України та методики навчання історії

Протокол № 1 від «29» 2024 р.
Завідувач кафедри давньої і нової історії
України та методики навчання історії

Галина ТУРЧЕНКО

2024 рік

Зв'язок з викладачем (викладачами):

E-mail: savchenkoiryna2017@gmail.com

Сезн ЗНУ повідомлення:

Телефон: (061) 228 76 32

Інші засоби зв'язку: Facebook Messenger

Кафедра: давньої і нової історії України та методики навчання історії, 5 корп., ауд. 319

1. Опис навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія дитинства» є ознайомлення майбутніх фахівців з соціальними та історико-культурними вимірами дитинства, особливостями виховання, освіти, побутування, відношення до дітей у різних суспільствах, на різних історичних зрізах.

Під час вивчення курсу особлива увагу приділяється особливостям відношення до дітей у суспільстві та родин у різні історичні періоди, специфіці дорослішання дітей. Окрема увага приділяється еволюції дитячого повсякдення, зокрема дитячих ігор, змінам презентації дітей у мистецтві.

Паспорт навчальної дисципліни

Нормативні показники	денна форма здобуття освіти	заочна форма здобуття освіти
1	2	3
Статус дисципліни	Вибіркова	
Семестр	8 -й	8-й
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість годин	90	
Лекційні заняття	20 год.	8 год.
Семінарські / Практичні / Лабораторні заняття	год.	год.
Самостійна робота	70 год.	82 год.
Консультації	1. Понеділок 14.30 очно: м. Запоріжжя, проспект Соборний 74, V корпус ЗНУ, ауд. 319 2. Вівторок 16.05. дистанційно: Код: 824 3759 8487 пароль: 12345:	
Вид підсумкового семестрового контролю:	залік	
Посилання на електронний курс у СЕЗН ЗНУ (платформа Moodle)	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15082	

2. Методи досягнення запланованих освітньою програмою компетентностей і результатів навчання

Компетентності/ результати навчання	Методи навчання	Форми і методи оцінювання
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
<p>Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері публічного управління та адміністрування (у тому числі розробляти, аналізувати і реалізовувати публічну політику, приймати дієві державно-управлінські рішення, творчо, ефективно й результативно виконувати управлінські функції з забезпечення прав і свобод людини, сталого розвитку на основі світових та європейських стандартів) або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі і характеризується комплексністю та невизначеністю умов</p>	<p>Написання есе з проблемних питань курсу, відповіді на питання у дискусіях, здавання тестових завдань</p>	

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вік дитинства. Дитина і родина: практики родинного виховання в історії людства

Тема 1. «Історія дитинства»: вступ до курсу.

Формування історії дитинства як окремого наукового напрямку в історії. Ф. Арьєс та його дослідження історії дитинства. Ллойд Демос та психоісторія дитинства. Відновлення зацікавленості до матеріального світу історії дитинства 1980-х рр. Історія дитинства та українська історична наука. І. Сердюк «Маленький дорослий».

Тема 2. Вік дитинства у суспільному уявленні.

Сучасні наукові періодизації віку дитинства. (Еріксона, Ж. Піаже, Л. С. Виготського та ін.). Періоди: сенсомоторного розвитку, формальних операцій. Розуміння віку дитинства в різні історичні епохи. Вік дитинства в Античності. Розуміння віку дитинства в Середньовіччя та Новий час в країнах Європи. Діти в сучасному правовому полі.

Тема 3. Дитина в родині: від Античності до ХХ ст.

Моделі виховання. Інфантицидна модель (до IV ст.) Відсторонена модель (IV–XIII ст.)

Передача дітей на виховання третім особам.

Дитина в родині: від ранньомодерної епохи до ХХ ст.

Дитина в християнській системі цінностей Середньовіччя. Соціально-економічні фактори, що впливали на роль дитини в родині. Амбівалентна модель (XIV–XVII ст.). Дитина в родині в епоху Просвітництва. Нав'язувальна модель (XVIII ст.) Соціалізувальна модель (XIX–XX ст.)

Народження дитини.

Демографічна культура суспільства від Античності до Модерного часу. Проблема бездітності у суспільстві. Народження дитини. Дитина перед лицем смерті

Змістовий модуль 2. Дитяче повсякдення.

Тема 4. Дитячий одяг як елемент матеріальної культури дитинства.

Відсутність моделей дитячого одягу в середньовіччя. «Довгий» одяг дітей у XIV ст.

Поява дитячих костюмів у хлопчиків. Складові дитячого костюму ранньомодерної епохи: довгі штани та елементи військового одягу. Дитячий одяг XIX ст. «Розквіт» дитячого одягу у XX ст. Підлітковий одяг. Дитячі речі. Колиска.

Тема 5. Дитячі ігри та розваги.

Спортивні ігри дітей Античності. Дитячі ігри аристократії середньовіччя та ранньомодерної доби. Дитячі іграшки. Дитячі ляльки та лялькові будинки. Вік дитячих ігор. Діти та ігри дорослих. Азартні ігри та діти. Участь дітей у святах. Дитячі ігри XX ст.

Тема 6. Дитяча праця

Розвиток дитячої праці в країнах Європи. Дитяча праця Африці, Новому світі та азійських країнах: історичний контекст. Вплив промислово революції в Європі на залучення дітей до праці. Дитяча праця на теренах України: історичний контекст. Гендерний розподіл дитячої праці. Сучасні практики залучення дітей до праці.

Змістовий модуль 3. Антропологія дитячої освіти

Тема 7. Освіта дітей від Античності до Нового часу

Роль освіти в суспільстві Стародавньої Греції. Гендерна сегрегація в освіті Античності. Завдання, організація та предмети античних шкіл. Школи Стародавньої Греції та школи Стародавнього Риму
Школи Нового часу. Коледж.
Перехід від античної системи освіти до середньовічної. Молодші та старші школяри. Програми середньовічних шкіл. Розвиток педагогічної думки з виховання дітей.
Розвиток педагогічної думки в XVIII ст. Дж. Локк. Жан-Жак Руссо.

Тема 8. Дитяча освіта XIX-XX ст.

Педагогіка XIX ст. Поширення класової системи. Коледж в системі освіти. Розширення доступу до освіти. Освіта для дівчат: розвиток системи навчальних закладів.
Антропологія шкільної освіти. Характерні складові шкільної освіти на теренах України XIX ст. Повсякдення школярів. Зміни в системі освіти в XX ст.

Змістовий модуль 4. Дитина в надзвичайних умовах історико-антропологічний та психологічний виміри

Тема 9. Діти під час військових дій та в умовах тоталітарних режимів

Діти в Першій світовій війні. Діти у Другій світовій війні. Тема Голокост і діти. Дитяче повсякдення пі час Другої світової війни. Діти в умовах тоталітарних режимів. Гітлерюгенд. Піонерська організація СРСР. Діти і система ГУЛАГ.

Тема 10. Дитина як інший.

Іншування дітей в середньовіччя та ранньомодерний час. Байстюки. Діти-жебраки і діти жебраків. Дитяча злочинність. Проблема булінгу в XX ст. Визначення проблеми булінгу на науковому рівні. Схема та складові булінгу. Сучасні методи боротьби з булінгом.

4. Структура навчальної дисципліни

Вид заняття /роботи	Назва теми	Кількість годин		Згідно з розкладом
		о/д.ф.	з.ф.	
1	2	3	4	5

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Силабус навчальної дисципліни

Історія дитинства

Лекція 1	Тема 1. «Історія дитинства»: вступ до курсу	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 1. Сучасні українські дослідження з історії дитинства.	7	8	
Лекція 2	Тема 2. Вік дитинства	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 2. Вік дитинства в сучасному міжнародному законодавстві	7	8	
Лекція 3	Тема 3. Дитина в родині. Народження дитини	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 3. Моделі виховання дітей в сучасному світі	7	8	
Лекція 4	Тема 4. Дитячий одяг	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 4. Національний дитячий одяг в сучасному світі	7	8	
Лекція 5	Тема 5. Дитячі ігри та розваги	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 5 .Дитячі ігри України ХХ ст.	7	8	
Лекція 6	Тема 6. Дитяча праця: історія	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 6.Дитяча праця сьогодні	7	8	
Лекція 7	Тема 7. Освіта дітей від Античності до Нового часу	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 7. Освіта дівчат в ранньомодерну епоху	7	8	
Лекція 8	Тема 8. Дитяча освіта ХІХ-ХХ ст	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 8. Освіта дітей в Україні та країнах світу на сьогодні.	7	8	
Лекція 9	Тема 9. Діти в умовах тоталітарних режимів	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 9. Діти в умовах війн ХХ ст	7	8	
Лекція 10	Тема 10. Дитина як інший	2	1	<i>щотижня</i>
Самостійна робота	Тема 10. Діти в інших середовищах: адаптивні практики	7	10	

5. Види і зміст контрольних заходів

Вид заняття/ роботи	Вид контрольного заходу	Зміст контрольного заходу*	Критерії оцінювання та термін виконання*	Усього балів
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Поточний контроль				
Модульний контроль №1	тест	Тест розміщено в СЕЗН ЗНУ	13 балів, 4й тиждень навчання	13
Участь у дискусіях	Участь у дискусіях	Обговорення проблемних питань лекцій	1-3 тиждень навчання	1,5
Модульний контроль №2	тест	Тест розміщено в СЕЗН ЗНУ	13 балів, 7й тиждень навчання	13
Участь у дискусіях	Участь у дискусіях	Обговорення проблемних питань лекцій	4-6 тиждень навчання	1,5
Модульний контроль №3	тест	Тест розміщено в СЕЗН ЗНУ	13 балів, 10й тиждень навчання	13
Практичне завдання	Оформлення презентації	Завдання розміщено в СЕЗН ЗНУ	3 бали 10й тиждень навчання	3
Участь у дискусіях	Участь у дискусіях	Обговорення проблемних питань лекцій	7-8 тиждень навчання	1
Модульний контроль №4	тест	Тест розміщено в СЕЗН ЗНУ	13 балів, 14 й тиждень навчання	13
Участь у дискусіях	Участь у дискусіях	Обговорення проблемних питань лекцій	8-10 тиждень навчання	1
Усього за поточний контроль	4			60
Підсумковий контроль				
Залік	Теоретичне завдання: тест в СЕЗН ЗНУ	Питання для підготовки розміщені в СЕЗН ЗНУ, секція «Поточний контроль»		30
	Практичне завдання	Підготовка презентації на одну з тем: <ol style="list-style-type: none"> 1. Дитинство і освіта 2. Сучасні моделі виховання дітей 3. Дитяча мода країн світу 4. Дитячі ігри та розваги 5. Діти в надзвичайних умовах Вимоги до оформлення розміщені в СЕЗН ЗНУ, секція «Поточний контроль»		10
Усього за підсумковий контроль				40

Шкала оцінювання ЗНУ: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

6. Основні навчальні ресурси

Рекомендована література

Основна:

1. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява. Львів, 2007.
2. Сердюк І. Маленький дорослий: Дитина і дитинство в Гетьманщині XVIII ст. К., 2018.
3. Кісь О. Особливості соціалізації дівчаток в українській сім'ї XIX – поч XX ст. // Етнічна історія народів Європи. *Традиційна етнічна культура слов'ян (Збірник наукових праць)*. К., 1999. С.49-55
4. Кузеля Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. Матеріали з полудневої Київщини. *Матеріали до українсько-руської етнології*. Т.8. Львів, 1906
5. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. К., 1992.
6. DeMause L. (1995 pbk). *The History of Childhood* / Lloyd DeMause. – Northvale, New Jersey: Jason Aronson. – 450 p.
7. Roberts B. B. *History of Childhood* / B. B. Roberts, N. R. Hiner, J. M. Harwes – <http://www.faqs.org/childhood/Gr-Im/History-of-Childhood.html>

Додаткова:

8. Гошко Т. Уявлення про дитинство у кодексах міського права в Речі Посполитій XVI – початку XVII ст. Місто: історія, культура, суспільство. 2018. № 1. С. 37-56.
9. Берк П. Вступ. Нова історія: її минуле і майбутнє. Нові перспективи історіописання. Вип. 5. К.: Ніка-Центр, 2004. С. 8-35.
10. Маслійчук В. Дітозгубництво на Лівобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст. Харків: Харківський приватний музей міської садиби, 2008. 128 с.
11. Маслійчук В. Неповнолітні злочинці в Харківському намісництві 1780 – 1796 рр. Харків, 2011. 456 с.
12. Маслійчук В. Деякі відомості про ігри та іграшки для дітей на Лівобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст., *Народна творчість та етнографія*. 2010. № 6. С. 72 – 76.

13. Маслійчук В. Дитина та голодні роки (Стратегії дорослої та дитячої поведінки на Північному Лівобережжі у 80-х рр. XVIII ст.), *Сіверянський літопис*. 2008. № 5. С.94 – 99
14. Посохова Л.Ю. На перехресті культур, традицій, епох: православні колегіуми України наприкінці XVII – на початку XIX ст. Харків, 2011. 400 с.
15. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. К.: Критика, 2001. 416 с.

Інформаційні ресурси

2. ННБУ ім. Вернадського. / [Електронний ресурс]. – <http://www.nbu.gov.ua/>
3. Українська електронна бібліотека/ [Електронний ресурс].
<http://exlibris.org.ua/main/index.html>.
4. Сайт Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім.М.Т.Рильського НАН України. [Електронний ресурс]. – <http://www.etnolog.org.ua/>
5. Сайт Інституту українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України/ [Електронний ресурс]. <http://www.inst-ukr.lviv.ua/>

7. Регуляції і політики курсу

Примітка. У цьому розділі науково-педагогічний визначає все, що є важливим для нього і здобувачів під час вивчення цієї навчальної дисципліни.

Наприклад:

Відвідування занять. Регуляція пропусків.

Відвідування усіх занять є обов'язковим. У який спосіб і у які терміни здійснюється відпрацювання пропущених занять?

Політика академічної доброчесності

Які заходи перевірки на плагіат будуть вжиті викладачем? Які санкції будуть застосовані до здобувачів, що вдалися до списування, плагіату чи інших проявів недоброчесної поведінки? Проінформувати та надати приклади, як необхідно оформлювати цитування, посилатися на авторів запозичених фото, ілюстрацій тощо.

Визнання результатів неформальної/інформальної освіти

Прописати процедуру врахування результатів, отриманих здобувачем за рахунок неформальної/інформальної освіти.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ГРАФІК ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ 2024-2025 н. р. доступний за адресою:
<https://tinyurl.com/yckze4jd>.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ. Перевірка набутих студентами знань, навичок та вмій (атестації, заліки, іспити та інші форми контролю) є невід'ємною складовою системи забезпечення якості освіти і проводиться відповідно до Положення про організацію та методику проведення поточного та підсумкового семестрового

контролю навчання студентів ЗНУ: <https://tinyurl.com/y9tve4lk>.

ПОВТОРНЕ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН, ВІДРАХУВАННЯ. Наявність академічної заборгованості до 6 навчальних дисциплін (в тому числі проходження практики чи виконання курсової роботи) за результатами однієї екзаменаційної сесії є підставою для надання студенту права на повторне вивчення зазначених навчальних дисциплін. Порядок повторного вивчення визначається Положенням про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін та повторного навчання у ЗНУ: <https://tinyurl.com/y9pkmmp5>. Підстави та процедури відрахування студентів, у тому числі за невиконання навчального плану, регламентуються Положенням про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів у ЗНУ: <https://tinyurl.com/ycds57la>.

ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, регламентуються Положенням про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у ЗНУ: <https://tinyurl.com/57wha734>. Конфліктні ситуації, що виникають у сфері стипендіального забезпечення здобувачів вищої освіти, вирішуються стипендіальними комісіями факультетів, коледжів та університету в межах їх повноважень, відповідно до: Положення про порядок призначення і виплати академічних стипендій у ЗНУ: <https://tinyurl.com/yd6bq6p9>; Положення про призначення та виплату соціальних стипендій у ЗНУ: <https://tinyurl.com/y9r5dpwh>.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА. Телефон довіри практичного психолога **Марті Ірини Вадимівни** (061) 228-15-84, (099) 253-78-73 (щоденно з 9 до 21).

УПОВНОВАЖЕНА ОСОБА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ
Запорізького національного університету: **Банак Віктор Аркадійович**
Електронна адреса: v_banakh@znu.edu.ua
Гаряча лінія: тел. (061) 227-12-76, факс 227-12-88

РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ. Центральні входи усіх навчальних корпусів ЗНУ обладнані пандусами для забезпечення доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Допомога для здійснення входу у разі потреби надається черговими охоронцями навчальних корпусів. Якщо вам потрібна спеціалізована допомога, будь ласка, зателефонуйте (061) 228-75-11 (начальник охорони). Порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення у ЗНУ: <https://tinyurl.com/ydhcsagx>.

РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА: <http://library.znu.edu.ua>. Графік роботи абонементів: понеділок-п'ятниця з 08.00 до 16.00; вихідні дні: субота і неділя.

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ (MOODLE):
<https://moodle.znu.edu.ua>

Якщо забули пароль/логін, направте листа з темою «Забув пароль/логін» за адресою: moodle.znu@znu.edu.ua.

У листі вкажіть: прізвище, ім'я, по-батькові українською мовою; шифр групи; електронну адресу.

Якщо ви вказували електронну адресу в профілі системи Moodle ЗНУ, то використовуйте посилання для відновлення паролю <https://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=133015>.

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Силабус навчальної дисципліни
Історія дитинства

ЦЕНТР ІНТЕНСИВНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: <http://sites.znu.edu.ua/child-advance/>

ЦЕНТР НІМЕЦЬКОЇ МОВИ, ПАРТНЕР ГЕТЕ-ІНСТИТУТУ:
<https://www.znu.edu.ua/ukr/edu/ocznu/nim>

ШКОЛА КОНФУЦІЯ (ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ): <http://sites.znu.edu.ua/confucius>